

Grondwettelijk Hof

**PERSNOTA OVER
ARREST 77/2018**

De verplichting voor personen die juridische bijstand genieten, om forfaitaire bijdragen te betalen aan hun *pro deo*-advocaat, is ongrondwettig

Het Gerechtelijk Wetboek bevat een regeling die toelaat juridische bijstand te verlenen aan personen die niet over voldoende bestaansmiddelen beschikken. Die juridische bijstand (*pro deo*) wordt geleverd door advocaten die door het bureau voor juridische bijstand van de balie zijn aangesteld en hiervoor van de Staat een vergoeding ontvangen.

De wet van 6 juli 2016 wijzigt de voorwaarden waaronder die juridische bijstand wordt toegekend. Die wijzigingen betreffen onder meer de financiële voorwaarden waaraan men moet voldoen om in aanmerking te komen voor juridische bijstand, de controle daarop en de wijze waarop de *pro deo*-advocaten worden aangeduid en vergoed.

Tegen de wet waren twee beroepen ingesteld, door een persoon die in verschillende gerechtelijke procedures was betrokken en door vzw's die onder meer de belangen van de doelgroep en de eerbiediging van mensenrechten verdedigen.

Eén van de aangevochten maatregelen is de nieuwe verplichting voor de personen die genieten van juridische bijstand om een forfaitaire bijdrage te betalen aan de aangeduide advocaat. Die forfaitaire bijdrage is verschuldigd zowel op het ogenblik van de aanstelling van die advocaat, als bij elke stand van de procedure waarin de advocaat hem zal hebben bijgestaan of vertegenwoordigd. Het bedrag ervan kan tot 50 euro per bijdrage belopen en kan boven dat bedrag worden vermenigvuldigd volgens het aantal ingestelde procedures.

Het Grondwettelijk Hof vernietigt die wetsbepaling omdat de verplichting om aan de *pro deo*-advocaat forfaitaire bijdragen te betalen een aanzienlijke vermindering inhoudt van de bescherming van het recht op juridische bijstand, gewaarborgd in artikel 23 van de Grondwet, en die vermindering van de rechtsbescherming niet kan worden verantwoord door een reden van algemeen belang.

Dergelijke forfaitaire bijdragen kunnen dus niet meer worden gevraagd door de *pro deo*-advocaten. Wie die bijdragen inmiddels heeft betaald in lopende gerechtelijke procedures, zal die terugbetaald krijgen als de advocaat voor 31 augustus 2018 over de zaak nog geen verslag heeft uitgebracht aan het bureau voor juridische bijstand dat hem heeft aangesteld.

De andere maatregelen die werden aangevochten, zijn volgens het Grondwettelijk Hof niet ongrondwettig.

1. Context van de zaak

De wet van 6 juli 2016 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de juridische bijstand wijzigt de voorwaarden inzake de toekenning van juridische bijstand en rechtsbijstand. Terwijl zij de filosofie wil behouden van het systeem van de kosteloze juridische bijstand en de toegang tot justitie voor iedereen, tracht zij tegemoet te komen aan

het belangrijk aantal verzoeken om juridische bijstand in België en die bijstand duurzaam te waarborgen voor wie er recht op heeft. De wet beoogt aldus een evenwicht te bewerkstelligen tussen de toegang van de rechtzoekenden tot het gerecht en een meer billijke vergoeding van de advocaten voor de werkelijk geleverde prestaties.

Om dat doel te bereiken, voorziet de wet met name in de volgende maatregelen : (1) de invoering van het principe van de betaling van een bijdrage door de begunstigde, (2) een betere definitie van de inkomsten van de kandidaat voor juridische bijstand waarmee rekening moet worden gehouden om na te gaan of hij voldoet aan de voorwaarden om die te verkrijgen, (3) de invoering van een meer adequate controle van de bestaansmiddelen van de aanvrager, (4) de inschrijving, door de ordes van advocaten, van de advocaten die de prestaties van juridische bijstand willen verrichten, op een lijst en de mogelijkheid voor de ordes om sommige advocaten ambtshalve in te schrijven, (5) de invoering van een mechanisme waardoor de advocaten een vergoeding rechtstreeks van de begunstigde kunnen vorderen wanneer hun optreden het die laatste mogelijk heeft gemaakt een bepaald bedrag te ontvangen, (6) de herziening van de nomenclatuur teneinde de punten rechtvaardiger toe te kennen.

Met uitzondering van een verzoeker die persoonlijk betrokken is in verschillende gerechtelijke procedures (6596) zijn de andere verzoekers voornamelijk vzw's die de belangen verdedigen van verschillende categorieën van personen die in een preciaire situatie verkeren, alsook (onder meer) de « Ligue des Droits de l'Homme », de vzw « Association syndicale des magistrats » en de vzw « Syndicat des avocats pour la démocratie ».

2. *Onderzoek door het Grondwettelijk Hof*

Voor elk van de door de verzoekers bestreden aspecten van de wet van 6 juli 2016 is het Hof nagegaan of de Grondwet geschonden was. Eén maatregel doorstaat die toetsing niet : die met betrekking tot de bijdragen die de begunstigde verschuldigd is aan zijn *pro deo*-advocaat. Deze informatieve nota is in het bijzonder hieraan gewijd. De andere maatregelen doorstaan de grondwettigheidstoets, onder voorbehoud van een interpretatie in verband met de manier waarop de « punten », verwijzend naar de nomenclatuur die wordt gebruikt om de advocaten te vergoeden, worden berekend.

2.1. *De door de rechtzoekenden verschuldigde bijdragen (B.13-B.18)*

De bestreden bepaling legt de begunstigde van de juridische bijstand twee forfaitaire bijdragen op, die rechtstreeks verschuldigd zijn aan de advocaat die zijn dossier ten laste neemt. De eerste bijdrage is verschuldigd bij de aanstelling van de advocaat. De tweede bijdrage is verschuldigd per aanleg voor elke gerechtelijke procedure. Die bijdragen zijn zowel verschuldigd door de rechtzoekende die optreedt als eiser als door diegene die optreedt als verweerder. De verplichting om die bijdragen te betalen, gaat gepaard met uitzonderingen, vastgesteld in paragraaf 4 van de bepaling, betreffende ofwel de persoon van de rechtzoekende ofwel de aard van de gevoerde procedure. Krachtens paragraaf 5 van dezelfde bepaling is het bureau voor juridische bijstand overigens ertoe gemachtigd de begunstigde van de juridische bijstand in sommige gevallen geheel of gedeeltelijk vrij te stellen van de betaling van de bijdragen. De advocaat kan eveneens afzien van de inning van de bijdragen of betaaltermijnen toestaan. De aan de advocaat verschuldigde bijdragen worden afgetrokken van de vergoeding die hij int voor zijn optreden in het kader van de juridische bijstand, zelfs wanneer hij daarvan heeft afgezien.

De verzoekers klaagden voor het Hof de schending aan van het recht op een eerlijk proces in zoverre de verplichting om de forfaitaire bijdragen te betalen, het voordeel van de

juridische tweedelijnsbijstand in de weg zou staan, alsook de schending van de *standstill*-verplichting vervat in artikel 23 van de Grondwet in zoverre dat artikel het recht op de juridische bijstand waarborgt en de schending van het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie in zoverre de bestreden bepaling drie verschillen in behandeling zou teweegbrengen die niet kunnen worden verantwoord.

Het Hof herinnert eraan dat artikel 23 van de Grondwet inzake juridische bijstand een verplichting inhoudt die de wetgever verbiedt om het door de toepasselijke wetgeving geboden beschermingsniveau aanzienlijk te verminderen zonder dat daartoe redenen van algemeen belang bestaan.

Vervolgens merkt het Hof op dat vóór de inwerkingtreding van de bestreden bepalingen, de begunstigen van de juridische bijstand geen financiële bijdrage moesten betalen voor de advocaat die was aangesteld om hen bij te staan of hen te vertegenwoordigen. De bestreden bepalingen, die de verplichting invoeren om die bijdragen te betalen, behoudens in de gevallen bedoeld in de paragrafen 4 en 5, verminderen dus de bescherming van het recht op juridische bijstand voor de personen die, wegens hun financiële situatie, recht hebben op kosteloze juridische bijstand.

Ook al heeft de wetgever de bestreden financiële bijdragen « bescheiden » of « symbolisch » genoemd, toch kan het bedrag ervan, dat tot 50 euro per bijdrage kan belopen en boven dat bedrag kan worden vermenigvuldigd volgens het aantal ingestelde procedures, aanzienlijk worden geacht voor de rechtzoekenden die vallen onder de kosteloze juridische bijstand en die, per hypothese, slechts over weinig bestaansmiddelen beschikken. De door de bestreden bepalingen veroorzaakte achteruitgang is dus aanzienlijk voor de betrokken rechtzoekenden.

Het Hof merkt op dat de begunstigen van de juridische tweedelijnsbijstand per hypothese personen zijn die niet beschikken over toereikende bestaansmiddelen om de aan hun verweer in rechte verbonden kosten zelf te betalen. Ten aanzien van een bijstand die bestemd is voor de personen die niet beschikken over de middelen om de aan hun verweer in rechte verbonden kosten zelf ten laste te nemen, is het tegenstrijdig om diezelfde personen een financiële bijdrage te laten betalen teneinde hen te laten bijdragen tot de financiering van die bijstand.

Het doel dat erin bestaat de begunstigen van de juridische tweedelijnsbijstand te laten bijdragen tot de financiering ervan, vormt derhalve geen reden van algemeen belang die, op zich, de aanzienlijke achteruitgang van de bescherming van het recht op juridische bijstand kan verantwoorden.

De verplichting om aan de advocaat forfaitaire bijdragen te betalen, vormt dus een aanzienlijke vermindering van de bescherming van het recht op juridische bijstand zoals gewaarborgd bij artikel 23 van de Grondwet, vermindering die niet verantwoord is door een reden van algemeen belang en die derhalve in strijd is met de *standstill*-verplichting die in die bepaling is vervat.

Echter, teneinde de moeilijkheden te voorkomen die zijn verbonden aan de terugbetaling van de bedragen die zijn geïnd op grond van de bepaling die het gedeeltelijk vernietigt, beslist het Hof de gevolgen ervan te handhaven voor de bijdragen die de advocaten hebben geïnd in de zaken waarvoor de advocaat, op 31 augustus 2018, verslag uitbrengt aan het bureau voor juridische bijstand.

Concreet betekent dit dat de rechtzoekenden die bijdragen aan hun advocaat hebben betaald met betrekking tot een beëindigde zaak, met andere woorden waarvoor de advocaten verslag zullen hebben uitgebracht aan het bureau voor juridische bijstand op 31 augustus 2018, die bijdragen niet kunnen recupereren. De rechtzoekenden die een of

meer bijdragen aan hun advocaat hebben betaald met betrekking tot een zaak die niet is beëindigd, zullen die bijdragen terugbetaald krijgen.

De advocaten die op 31 augustus 2018 verslag zullen hebben uitgebracht aan het bureau voor juridische bijstand, behouden de bijdragen. Voor de zaken waarvoor zij hun verslag op die datum nog niet zullen hebben uitgebracht, betalen zij de bijdragen aan hun cliënten terug, maar vermelden zij de bijdragen niet in het verslag.

2.2. De andere maatregelen

De andere maatregelen doorstaan de grondwettigheidstoets. Er kan worden opgemerkt dat, in verband met de bestaansmiddelen waarvan de aard en de omvang door de Koning moeten worden bepaald, het Hof oordeelt dat zij zo moeten worden vastgesteld dat zij « werkelijk waarborgen dat alle rechtzoekenden die zonder juridische bijstand en zonder rechtsbijstand geen toegang zouden hebben tot de rechter, of voor wie het fundamenteel recht op een eerlijk proces niet zou zijn gewaarborgd, [...] niet [worden geacht] over toereikende bestaansmiddelen te beschikken ». Het preciseert in dat verband dat « het begrip ‘ bestaansmiddelen ’ [dient] te worden omschreven door de Koning teneinde alleen de inkomsten en de elementen van het vermogen van de rechtzoekende in aanmerking te nemen die het hen daadwerkelijk mogelijk maken de gerechtskosten en de erelonen van advocaten te betalen en teneinde de elementen uit te sluiten die, hoewel zij middelen vormen die de rechtzoekende en zijn gezin toelaten te leven, hem niet helpen om de onvoorziene en uitzonderlijke uitgaven naar aanleiding van een gerechtelijke procedure te betalen ».

Het interpretatievoorbehoud (B.33.2) betreft de berekening van de aan de advocaten toegekende « punten ».

Deze informatieve nota, opgesteld door de griffie en de referendarissen die met de persrelaties zijn belast, bindt het Grondwettelijk Hof niet. Uit de aard zelf van de samenvatting, bevat zij niet de in het arrest noodzakelijk opgebouwde redeneringen noch de specifieke nuanceringen van het arrest.

Het arrest nr. 77/2018 is te vinden op de webstek van het Grondwettelijk Hof, www.grondwettelijk-hof.be (<http://www.const-court.be/public/n/2018/2018-77n.pdf>).

Contactpersoon voor de pers :

Marie-Françoise Rigaux : marie-françoise.rigaux@cour-constitutionnelle.be;
02/500013.28